

ONU HABITAT
POR UN MEJOR FUTURO URBANO

EUSKO JAURLARITZA

LURRALDE PLANGINTZA,
ETXEDIZITZA
ETA GARRAIO SAILA

GOBIERNO VASCO

DEPARTAMENTO DE PLANIFICACIÓN
TERRITORIAL, VIVIENDA
Y TRANSPORTES

Euskal Hiria kongresua

Edición XX. edizioa
2021

Kontzeptu-oharra (v02)

HIRIAN ESKU HARTZEA,
LURRALDE OSASUNGARRIA
LORTZEKO TRESNA GISA

Europa Jauregia
Vitoria-Gasteiz

2021eko azaroaren 29a eta 30a

1. EUSKAL HIRIA KONGRESUA

Euskal Hiria Kongresua 2002. urteaz geroztik egiten da Euskadin, eta lurraldearen, hiriaren eta landa-habitataren inguruko eztabaida sustatzea du helburu, Euskal Herriaren testuinguruan. Bi egunez, Euskadiko eta beste testuinguru nazional eta global batzuetako profesionalak eta adituak bildu dira, gaur egun lurraldeek eta hiriek ezaugarri dituzten erronkei eta aukerei buruzko esperientziak trukatzeko, gai-eremu jakin batean oinarrituta. Edizio honetan, lurraldean eta jendea bizi den inguruetan esku hartu behar da, susperraldi sozioekonomiko berdea lortzeko. Helburu horrekin, hainbat ekimen hausnartu eta azalduko dira, bai plangintza-tresnak garatzera bai esku hartzeko prozesuak garatzera bideratuak.

Edizio honetan, Euskal Hiria 2021 azaroaren 29an eta 30ean izango da Vitoria-Gasteizen, eta nazioarteko eta Euskadiko adituek parte hartuko dute, baita Espainiako beste leku batzuetako adituek ere. Ekitaldia Eusko Jaurlaritzako Lurralde Plangintza, Etxebizitza eta Garraio Sailak eta NBE-Habitategen elkarrekin antolatuko dute.

2. EUSKO JAURLARITZAREN TESTUINGURU OROKORRA

Lurraldeen urbanizazioa eta biztanleria egunez egun bizkortzen ari den testuinguru globalean, Euskal Autonomia Erkidegoa bereziki hiritarra den lurralde gisa nabarmentzen da, eta hiri-kontzentrazio handiena duen Europako eskualdeetako bat bezala, biztanleriaren % 75 baino gehiago bere lurralde-eremuko¹ hiru hiri-eremu handietan bizi baita, eta lurraldearen okupazioa, hiri-inguruneekin, % 7 baino ez baita.

Egoera konplexu horretan, garapen jasangarri eta inklusiboa lortzea, neurri handi batean, hirietan eta herrietan gertatzen denaren mende egongo da; beraz, beharrezkoa izango da hiriek ikuspegi integratzaile batetik aurre egin behar dieten erronka nagusiei erantzutea. NBE-Habitategen *World Cities Report 2020 dokumentuan* hiri-erronka global horiek planteatzen dira, honako gai hauen inguruan multzokatuta:

- **Jasangarritasuna eta klima-aldaketa arintzea eta horretara egokitzea.** Hiriek aurre egin behar diote berotegi-efektuko gasen emisioen erronkari, karbono aldetik neutroa den ekonomia baterantz. Hiri-plangintzak honako gai hauek ere hausnartzen ditu: klima-aldaketaren ondorioak arintzeko eta horietara egokitzeko neurriak, hondakinen kudeaketa, energia-kontsumoaren murrizketa, energia

¹Eusko Jaurlaritza (2019). *Bultzatu 2050 – Hiri Agenda*.

berriztagarrietarako migrazioa, garraio- eta mugikortasun-ereduaren eraldaketa eta hiri-hedapenaren ondoriozko ingurumenaren degradazioa.

- **Dimentsio soziala:** desparekotasuna eta segregazio espaziala murriztea, gutxiengoentzako hiri inklusiboagoak bilatzea (adina, etnia, generoa, etab.) eta balioa sortzea ondaretik eta kultura-aniztasunetik abiatuta, partaidetza diseinu-prozesuan integratuz.
- **Garapen ekonomiko** inklusibo eta erresilientea, oparotasun orokorrera, ekonomia informala murriztera, enplegua sortzera eta balio-kate berrietara egokitzera bideratua, jarduera ekonomikoa dibertsifikatuz eta hurbileko ekonomia bultzatuz.
- **Eraldaketa digitala,** negozio- eta enplegu-eredu berrietan islatzen dena, baita eskala handiko datu-tratamenduak eskaintzen dituen aukeretan ere, herritarren parte-hartzea, berrikuntza, sormena eta talentuagatikoko lehia sustatzeko maila globalean.

Euskal Autonomia Erkidegoaren testuinguru espezifikoan, erronka global horiek **Bultzatu 2050 - Hiri Agendan jasotako zenbait erronka estrategikotan** gauzatzen dira, eskualdearen ezaugarri zehatzen ondorioz, hala nola izaera polizentrikoaren eta hiri-eskualdeen eta landa- eta natura-ingurunearen arteko lotura handiaren ondorioz:

- **Erronkak gizarte-kohesioari dagokionez:** nola bermatu aniztasuna eta nola borrokatu desberdintasunaren aurka.
- **Erronkak ekoizpen- eta kontsumo-harremanetan:** nola eraiki ehun ekonomiko erresilientea, dinamikoa, arduratsua eta errealitate ekonomiko berrietara irekia.
- **Klima-aldaketak eragindako arriskuen inguruko erronkak:** nola arindu eta egokitu klima-aldaketak bere biztanleriaren zati handi bat eta itsas mailaren gorakadak, olatuen inpaktuek edo muturreko fenomeno meteorologikoen ondorioek mehatxatutako hiri-kokalekuak dituen lurralde batean.
- **Hirigintza-ereduaren erronkak:** gure hiriak osatzen dituzten ehun desberdinak elkarrekin bizitzeko modua, eta landa-ingurunearekin eta ingurune naturalarekin duten erlazioa hobetzea, konfigurazio eta erabilera berri baten eta mugikortasun berri baten bidez.
- **Hirien eta lurraldearen gobernantzako erronkak,** lurralde- eta sektore-plangintza arautzeko neurriak eta esparrua zehaztuz, erakunde- eta gizarte-sare sendoa indartuz, datuen iraultza aprobetxatuz eta gure aurrerapen sozioekonomikoa neurtzeko adierazle berriak planteatuz.

Erronka globalak eta tokikoak gorabehera, *“hiri-eremuak aukerak eskaintzen dituzten lekuak dira, eta bertan gauzatzen dira asmoak. Posibilitate-sentsazio horrek jendea landa-eremuetatik hiri-eremuetara emigratzera eta jatorrizko lekuak hiri globaletara joateko uztera motibatzen du. Ondorioz, hiriei buruzko*

*diskurtsoa, aurre egin beharreko arazoak direlako ikuspegitik garapen jasangarriaren emaitzak hobetzeko hiriak funtsezkoak direlako ikuspegira igaro da. Gero eta hobeto ulertzen da hiriek balioa sortzen eta sostengatzen dutela.” Dagoeneko finkatuta dauden hiri-inguruneetan aukera bilatzeko hurbilketa horren ildotik, **hiri-berroneratzea** hiri-plangintzako tresnarik egokiena da **hiriak hiri bidezkoago eta jasangarriagoetarantz eraldatzeko eta garatzeko**”.²*

"Berroneratzea" terminoa hiri-eraldaketa deskribatzeko erabiltzen da. Eraldaketa hori birdiseinatuz, berreraikiz eta, askotan, hiri-lurzorua berresleituz lortzen da. Jatorrian, berroneratzeak gainbeheran zeuden lursailak edo auzoak berreskuratzea esan nahi zuen nagusiki, baina, berrikiago, *hiri-diseinuarekin eta -plangintzarekin, berrikuntza sozial eta ekonomikoarekin edo kultura-programazioaren "berroneratzearekin" lotutako esku-hartze ugari aipatzen ditu*.³

Hiria berroneratzeko prozesuen helburua hondatutako eta deprimitutako hiri-eremuak auzo eta komunitate dinamiko, anitz eta bizigarri bihurtzea da, haien hobekuntzak hiri osoarekin lotuz. Esku-hartze publiko indartsuaren bidez, ingurumen-alderdiak integratu nahi dira tokiko baldintza fisiko, sozial eta ekonomikoekin batera, herritarren bizi-kalitatea eta hiriguneko eraikuntzaren, urbanizazioaren eta zerbitzuen egoera orokorra hobetzeko.

Euskadik esperientzia handia du azken hamarkadetan hiria berroneratzeko prozesuetan, bai auzo-mailan, bai hiri-mailako proiektuetan. Azken urteotan, eskala handiko esku-hartzeetan izandako esperientzia arrakastatsuen ondoren, ikuspegi integratzaileago bati heldu zaio berriro, eta lehentasunak herritarren bizi-kalitatea hobetzean eta desberdintasunak murriztean oinarritzen dira, klima-aldaketa egokitzeko eta hori arintzeko erronkak eta egungo testuinguruaren berezko **eraldaketa digitala** kontuan hartuta.

3. HIRIA BERRONERATZEA HIRI-AGENDEN ESPARRUAN

Hiria berroneratzea Garapen Jasangarrirako 2030 Agendan eta Hiri Agenda Berrian

Garapen Jasangarrirako 2030 Agendak eta haren Garapen Jasangarrirako Helburuek, **bereziki 11. GJHK** (hiri-helmuga), eskatzen dute "hiriak eta giza kokalekuak inklusiboak, seguruak, erresilienteak eta **jasangarriak** izan daitezela", eta horrek barne hartzen ditu giza kokalekuen kudeaketa hobetzea; lurraren erabileraren plangintza eta kudeaketa jasangarria sustatzea; energia-sistema eta garraio jasangarriak sustatzea, giza kokalekuekin lotutako industria oro, eta giza jardueren eraikuntza; eta sustapena. 11.

²Un Habitat (2020). World Cities Report 2020.

³International Journal of Urban Planning (2017). *Urban Regeneration in the EU*.

GJHak lekua egiten dio hiri-berroneratzeari, hiri-eraldaketen zati gisa, inklusioa eta jasangarritasuna lortzeko.

Hiri Agenda Berriak (HAB) hiri-berroneratzeari heltzen dio bereziki 52. paragrafoan. Paragrafo horretan, estatu kideek *"hiri-hedapena kontuan hartzen duten garapen espazialeko estrategiak bultzatzen dituzte, hiri-hedapena bideratzeko premia aintzat hartuta, **hiri-berrikuntzari** lehentasuna emanez, azpiegitura eta zerbitzu irisgarriak eta ondo konektatuak, biztanleria-dentsitate jasangarriak eta diseinu trinkoa planifikatuz eta auzo berriak hiri-sarean integratuz, hiri-sakabanaketa eta -marjinazioa saihestuz".* Deialdi zuzena egiten da *"planifikatutako hiri-hedapenak eta betegarria sustatzeko, **lehentasuna emanez hiri-eremuak berritzeari, berroneratzeari eta berregokitzeari, dagokionaren arabera, auzo marginalak eta kokaleku informalak hobetzea barne hartuta, kalitate handiko eraikin eta espazio publikoak eskainiz, alderdi interesdun guztiak eta biztanleak inplikatuak dituzten **ikuspegi integratuak eta parte-hartzaileak sustatuz, eta espazio- eta sozioekonomia-segregazioa eta gentrifikazioa saihestuz"** (97. paragrafoa).***

Hiri-berroneratzea Europar Batasunean

Amsterdamgo Ituna, 2016an sinatua, **Europar Batasunerako Hiri Agendaren** sortze-dokumentua da. Bertan, hiri-gaiez arduratzen diren ministroek konpromisoa hartzen dute Europar Batasunaren ahalmen guztia gauzatzeko eta haren helburu estrategikoak betetzeko, eta arreta berezia jartzen da hiri-agintariak inplikatzeke erregulazio hobea, finantzaketa hobea eta ezagutza hobea lortzen, hiri-politikari eta jardunbide egokiei buruzko informazioa trukatzeko.

EBko Hiri Agendaren garapen operatiboari begira, 14 lankidetzak definitu ziren gai jakin batzuen gainean lan egiteko, aurreko hiru puntuetan oinarrituta (erregulazio hobea, finantzaketa hobea, ezagutza-truke hobea). Partzuergo horiek hainbat gai jorratzen dituzte, hala nola hiri-mugikortasuna, airearen kalitatea, errefuxiatuak eta migratzaileak sartzea, pobrezia edo trantsizio energetikoa.

Gainera, beste gai batzuk ere identifikatu ziren, **zeharkakoak** eta guztientzat komunak direnak, 14 Partenariaturen arlo tematiko guztietan landu zitezten. **Zeharkako gaien artean, hiria berroneratzea proposatzen da**, eta horrekin dagoeneko finkatuta dauden hiri-eremuak berritzea eta egokitzea sustatu eta lehenetsi nahi da garapen berrien aurrean, ikuspegi integratuak eta parte-hartzaileak sustatuz, non herritar eta interesdun guztiek esku hartuko duten, segregazio espaziala eta sozioekonomikoa eta gentrifikazioa saihestuz, eta, aldi berean, kultura-ondarea zainduz eta kontrolik gabeko hiri-hazkundera prebenituz eta bere horretan utziz.

Berrikiago, **2020aren** amaieran, **Leipzigeko Gutun Berria** onartu zen, hiri- eta lurralde-garapeneko ministroen bilera informalean. Dokumentu horretan berretsi egiten da hiri-eraldaketa jasangarri baten

beharra erronka global berriei eta horiek toki-mailan duten eraginari begira, eta etorkizuneko hirietarako erronken hurbilketa bat egiten da, ikuspegi hori udalerrietan eta eremu funtzionaletan aplikatzeko gida gisa erabili nahi dena.

Garapen egonkorra eta epe luzekoa bermatzeko udalerriei proposatzen zaizkien funtsezko elementuen artean, ***lurzoruaren kontsumoa murriztea dago, hiri-eremuen berritze eta hiri-berroneratze integrala lehenetsiz – eremu zaharkitu zaharrak birmoldatzea barne – lurzoruaren zigilatzea mugatzeko. Horrela, berroneratze-estrategiak lurralde- eta hiri-plangintzaren funtsezko piezatza hartzen dira oraindik, guztien onerako izango den Europako hiriak garatzeko politika indartzeko.***

Hiri-berroneratzea Espainiako Hiri Agendan

Espainian, herrialdeko 46,5 milioi **biztanle** baino gehiagoren **% 80** hiri-eremuetan biltzen da, eta eremu horiek lurraldearen % 20 baino ez dute hartzen. Testuinguru horretan, eta Espainiako hiriaren izaera zaintzeko modu gisa (trinkoa, dentsoa, konplexua, tamaina ertainekoa, balioaniztuna eta hiri-espazio seguruak dituen), Espainiako Hiri Agenda aldarrikatu zen 2019. urtearen hasieran.

Agendaren **2. helburu estrategikoa, hiri-sakabanatzea saihestea eta egungo hiria biziberritzea**, zuzen-zuzenean lotuta dago hiria biziberritzearekin eta berroneratzearekin. Hiria berroneratzea funtsezkoa da helburu estrategiko honetarako, esku-hartze **fisiko-espazialeko, sozialeko, ekonomikoko eta ingurumeneko politika integralak aplikatzea** ahalbidetzen duten eremuak aurkitzea eskatzen baitu. Gainera, bizigarritasun-baldintza egokiak denboran zehar ezarri eta mantentzeko, bai eraikuntzari dagokionez, bai etxebizitzaren barrualdeari dagokionez, **eraikitako ondare guztia nabarmen eraldatu** beharko da ezinbestean; izan ere, oso onartuta dago eraikin eta espazio publikoak orainaldiarekin bat ez datozen eta etorkizunera egokitu behar diren egoera, premia eta bizimodueterako diseinatu zirela.

2.5. helburu espezifikoren (Hiri-berroneratzea bultzatzea) jarduketa-ildoek honako hauek biltzen dituzte:

- **Hiri-berroneratze integrala bermatzen** saiatzea, hiriko eragiketa fisikoak gizarte-, hezkuntza- eta lan-programekin lotu daitezen, hiri-kalteberatasun handieneko auzoetan lehentasunez jardunez.
- Eraikinen birgaitzea eta hiri-berroneratzea bultzatzea eta sustatzea, **jarduera horren eta hiri berri baten sorreraren arteko oreka** egokia lortzeko.
- **Eskala handiko hiri-berroneratzea eta -berrikuntza** sustatzea, eta **horiek klima-aldaketa**ren aurka **borrokatzeko tresnekin** eta birgaitzearen bidez etxebizitza irisgarri eta eskuragarrien parkea izatearekin lotzea.

Hiri-berroneratzea Bultzatu 2050 – Euskadiko Hiri Agendan

Hirien erronkak eta joera global zabalagoak identifikatu ondoren, **Bultzatu 2050** Euskadiko Agendak honako helburu orokor hau ezarri zuen: *"Trantsizio ekonomiko, sozial, ingurumeneko eta teknologikoko testuinguru batean hiria izateko eskubidea erabiltzeko baldintzak bermatzea"*. Testuinguru horretan, eskualdeak hiri-berroneratzearekin lotutako lehentasun estrategiko sendoak ezarri ditu: *Bultzatu 2050 Garapen Jasangarrirako 2030 Agendaren, Hiri Agenda Berriaren, Europako Hiri Agendaren eta Espainiako Hiri Agendaren esparru globalekin eraikitzen da, GJHak eta Euskadiko lurralde-premiak kokatzeko erreferentzia gisa; izan ere, biztanleriaren gehiengoa hiri-eremuetan bizi da, eta % 2 inguru landa-eremuetan bizi dela uste da.*

Bultzatu 2050 agendarako ezarritako **zortzi lehentasun estrategikoak** honako hauek dira:

- **Etxebizitza-eskubidea eta oinarritzko ekipamenduak** sustatzea
- Mugitzen ari diren hiriak: **mugikortasun berri** baten alde
- **Hiri-plangintzako eredu jasangarri** berri bat
- **Hiri berritzaileak eta jakintsuak**
- **Hiri dinamikoak eta lehiakorak**
- **Hiri jasangarriak eta erresilienteak**
- **Bizi-kalitatea** ardatz duten hiriak
- **Aniztasuna eta inklusioa identitate-ikur gisa**

Helburu horiek guztiak **hiri-plangintzako estrategia integratuetatik landu daitezke**, hala nola **hiri-berroneratzea**. Adibidez, *Bultzatu 2050 agendaren* 5.1 lehentasun estrategikoak (etxebizitzarako eta oinarritzko ekipamenduetarako eskubidea sustatzea) hiri-berroneratzea eta hiriguneen dentsifikazioa sustatzen ditu, eraikuntza berriak garatu ordez. Horretarako, honako **jarduketa-ildo hauek** proposatzen ditu:

- Eraikinak birgaitzen eta hiria berroneratzen **laguntzea, auzo-ikuspegiarekin**, naturan eta hiri-inguruneen **birnaturalizazioan** oinarritutako konponbideak integratuz.
- Eraikinen hiri-parkearen **energia-efizientzia eta** parkea **birgaitzea** sustatzea, energia-erronka berrietara egokituz premia pertsonaletara, hala nola horien irisgarritasuna bermatzea, osasungarritasun- eta erosotasun-baldintzak bermatuz eta pobrezia energetikoaren arriskua ezabatuz.
- **Hiri-berroneratze integraleko** proposamenak garatzea **auzo eta eremu kalteberetan**, hiri-segregazioko baldintzak modu globalean lehengoratzeko ahalbidetuko duten jarduerak txertatuz.
- Birgaitzea eta berroneratzea sustatzeko **tresna juridiko eta urbanistikoak** eguneratzea.

Hiri-berroneratzetik heldu daitekeen beste helburu bat 5.3 **lehentasun estrategikoa** da, hiri-plangintzako eredu jasangarri berri bat. Bertan, hiri trinkoaren aldeko apustua egiten da, **birdentsifikatutako eta birsortutako zentroekin, eta lurzoruaren erabilera dibertsifikatua sustatzen da**, hiri-berrikuntza eta jasangarritasuna plangintza-irizpide gisa txertatuz, horrela jada finkatuta dagoen hiriaren erabilera lehenetsiz garapen berrien aurrean. Helburu hori lortzeko proposatutako **jarduketa-ildoak** honako hauek dira:

- Kultura- eta **natura-ondarea babestea**, kultura- eta natura-ondarea eta hiri-biodibertsitatea babesteko planen bidez.
- **Lurraldearen eta natura-ondarearen erresilientzia**, kutsatutako edo egoera txarrean dauden lurzoruak leheneratzea bezalako ekimenen bidez, lurzoru horien erabilera berreskuratzeko.
- **Lurzoruaren erabilera jasangarria**, hiri-eredu trinko eta dentsoa sustatuz, gutxiegi erabilitako hiri-lurzoruaren berroneratzea lehenetsiz, lurzoruaren hazkundearen eta lehengoratzearen aldean.
- **Espazio-ekitatea**, herritarren parte-hartzea eta erantzukidetasuna sustatuz, herritarren bizikidetzaren plural eta integratzailearen dinamikak sortzeko.

Hiria berroneratzea EAEko Lurralde Antolamenduaren Gidalerroetan (LAG)

Lurraldearen ikuspegi estrategiko eta globala, BULTZATU 2050 - Euskadiko Hiri Agendan garatzen dena, **Lurralde Antolamenduaren Gidalerroetan (LAG)** zehazten eta islatzen da. Gidalerro horietan lurraldearen, sektorearen eta udalen plangintzarako gidalerroak jasotzen dira, eta horiek ezartzeko eta garatzeko ezartzen den arau-esparruaren printzipioak ezartzen dira.

Esparru horretan, **lurralde- eta hirigintza-plangintzan klimaren ikuspegia txertatu** beharra ezartzen da, honako irismen honekin:

1. **Itsasertza Babesteko eta Antolatzeko Lurralde Plan Sektoriala (LPS) berrikustea**, kostaldean itsas maila igotzearen ondorio kaltegarrietara eta muturreko olatuetara egokitzeko neurriak identifikatuz.
2. **Ibaiak eta Errekak Antolatzeko Lurralde Plan Sektorialean (LPS) eta Plan Hidrologikoetan**, uholde-arriskua duten eremuei tratamendu egokia ematea, arreta berezia jarritz uholde-baldintzatzaileak beste arrisku batzuei gainjartzen zaizkien eremuetan, kostaldeari lotutakoak barne.

3. **Espazio publikoen iragazkortasuna eta landaredia sustatzea, azpiegitura berdeak eta urdinak** eta naturan oinarritutako konponbideak sustatuz uholdeak eta estres termikoa jasan dezaketen eremuetan, eta bereziki bero-uharte efektua.

4.- Horrez gain, **lurralde-plan partzialek (LPP) klima-ikuspegia txertatzeko** agindua ezartzen da, inpaktuen eta lotutako kalteberatasunaren oinarritzko azterketa eginez, aplikatzeko neurriak zehaztuz eta, hala badagokio, behar diren azterketa zehatzagoak eginez.

Baina hiri-habitatean esku hartzea ere funtsezkoa da lurralde-ereduaren barruan, **Memoriaren 6.2 atalean eta araudiaren 10. artikuluan** jasotakoarekin bat.

Helburu hori ezarrita, hiria berroneratzeko ekimenak **lurraldearen berrerabilpena eta birziklapena** modu globalean bultzatzea ahalbidetuko duen estrategia gisa planteatu behar direla ezartzen da, dagoeneko urbanizazioak okupatuta dituen espazioetan erabilera berriak garatuz eta, horrela, **hiri-bilbean integratu gabeko lurzoru berrien okupazio-premia murriztea ahalbidetuz**. Horrela, aurreko eredu hedakorren aurrean, non hiri-birgaitzeak eta -berroneratzeak bigarren mailako zeregina baino ez zuten, gero eta protagonismo handiagoa hartu beharra planteatzen da, eta hurrengo urteetan eraikuntza-jardueraren oinarri nagusia izango da. Era berean, plangintzak malgutasun handiagoa izan beharko du garapen berrietako erabileren, tipologien eta dentsitateen nahasketari dagokionez, baita hirigintza-hazkunderen eta garraio kolektiboko sistemen arteko loturari dagokionez ere.

4. COVID OSTEKO TESTUINGURUA

COVID19 birusak eragindako pandemiaren ondorioz sortutako ekonomia- eta enplegu-krisiak berreraikuntza eskatzen du, eta hori ekonomikoki erresilienteagoa, sozialki bidezkoagoa eta ingurumenaren aldetik jasangarriagoa den gizarte baterantz eboluzionatzeko aukera izan daiteke eta izan behar du.

Garapen Jasangarriko Helburuak lortzeko borroka hirietan irabazi edo galduko dela esaten da eta, Euskadiren kasuan, askoz ere nabariagoa da. Beste era batera esanda: GJH 11 (Hiri eta komunitate jasangarriak) betetzea gainerako GJH guztiak lortzeko motorra da. Horretarako, berrikuntza eta hiri-inguruneetako ekonomia-, gizarte- eta ingurumen-baldintzak hobetzeko ekimenak ezinbestekoak dira inor atzean gera ez dadin, Europar Batasuna (EB) NextGeneration EB programarekin bideratzen den moduan.

Osasun-krisiaren ondorioz:

- **Baloratu dezagun zerbitzu publikoen, osasun-zerbitzuen, hezkuntza-zerbitzuen eta gizarte-babeseko zerbitzuen garrantzia**, kontuan hartuta zainketen eta haien berrantolaketaren garrantzia; izan ere, gaur egun, nagusiki emakumeek egindako ordaindu gabeko zainketa-sistema batean oinarritzen da;
- **Onartu dezagun gure hiriek eta auzoek gabeziak dituztela**, bai biztanleek erabil ditzaketen lekuen eta espazioen hornidurari dagokionez, etxebizitzatik hurbil dauden jarduerak garatzea eta jendeak espazio publikoaz gozatzea ahalbidetzen eta errazten dutenak, ibilgailuak okupatzearen aldean, bai oinarritzko hornidurak bermatzeko premiari dagokionez. Besteak beste, honako hauek gehitu dira: **sare digitalerako sarbidea, garraio-sistamarako elektrifikazioa eta uraren zikloaren kudeaketaren orientazio berria**, hiri-inguruneen iragazkortasuna erraztuko duten konponbideak gehituz, euri-urak biltzeko eta ondoren kudeatzeko, klima-alaketaren ondorioak arintzen eta haietara egokitzen lagunduz;
- **Egoera kalteberenean dauden auzo eta eremuetan lehentasunez eta modu integralean esku hartzeko eskakizuna** areagotzea, egoera hori lehengoratzeko, gizarte-arraila murriztuz eta gizarte-kohesioa hobetuz;
- **Auzo mailan sortutako energia baliabide berriztagarrien bidez ekoizteko eta banatzeko sistemen ezinbesteko integrazioa** sustatuko dugu, autokontsumo partekatuko komunitateak sortzea ahalbidetuz;
- **Plantea ditzagun zahartze-tasa handia**, energia-efizientziako eskasa eta, kasu askotan, erabilera komunitarioko elementurik ez izateagatik biztanleriaren eskakizunetara **egokitzen ez diren eraikinek**

dituzten **desegokitasun**etarako (horrek gainazaleko mugek etxebizitzaren gabeziak konpontzea ekar lezake) konponbideak;

- **Egungo etxebizitzaren mugak gaintu behar ditugu, ez baitira egokiak izan behartuta egon garen oinarritzko jarduerak** (atsedena, aisia, lana, hezkuntza, etab.) aldi berean egin ahal izateko.
- Hobetu ditzagun gure eraikinetako **suteen aurkako segurtasun**-baldintzak, ondorio itzulezineko ezbeharrak eragin ditzaketen gertaerek arriskuan jartzen baitituzte.
- **Lankidetzaren publiko-pribatu eta publiko-publiko eraginkorra lortzea, ekintzen finantzaketa eta orientazio egokia lortzeko**, neurritz kanpoko sektore publikoaren zorpetze-egoerari aurre egitea ahalbidetuko duten beharrezko eragile guztien parte-hartzearekin;

Testuinguru horretan, Garapen Jasangarriko Helburuak (GJH) eta Bultzatu 2050 - Euskadiko Hiri Agenda, gaurkotarazun eta etorkizun osoko tresnak dira, eta berreraikuntza-prozesuak izan behar duena diseinatzeko oinarriarik onena dira, gizarte eta herrialde gisa ditugun erronka nagusiei aurre egiteko ikuspegitik. Hiri Agendan identifikatutako erronka nagusiei heltzean datza (sozialak, ingurumenekoak, ekonomikoak eta teknologikoak).

Hiriguneetatik datozen kasu egiaztatuen % 90 baino gehiago hirietan izan dira COVID-19ren epizentroak. Hiriaren ikuspegitik, pandemiak agerian utzi du dauden kalteberatasun eta desberdintasunen irismena, auzoen arteko enplegu-galeraren indize oso desberdinetatik edo heriotza-tasa desberdinetatik hasi eta ahalmenaren mugarainoko oinarritzko zerbitzuetaraino.

Pandemiaren ondorio sozioekonomiko eta sanitarioek eragin desberdina izan dute migratzaileen, gutxiengoaren, langile informalaren eta auzo marjinaletako egoiliarren taldeetan, batez ere emakumeengan. Pandemiak bizkortu egin du lanaren eta ikaskuntzaren digitalizazioa, eta are gehiago murriztu ditu gizarte-mugikortasuna eta bizi-aukerak tresna digitalak eskuratzeko zailtasun handienak dituzten gazte eta haurrentzat. Horrela, pandemia osteko testuinguruan kalteberatasun-modu berriak sortzen ari dira espazio-egoera kalteberako komunitateetan, eta etorkizuneko belaunaldientzako desberdintasun sozialak eta diru-sarreraren desberdintasunak are gehiago hedatzearekin mehatxatzen dute.

Gai horiek guztiek hirietako justiziari, segurtasunari eta ongizateari dagokienez gaur egun dauden erronkei buruzko hausnarketa planteatzen dute, nahiz eta pandemiak *“ere balio izan duen gizarteak nola jokatzen duten birdoitzeko eta definitzeko. Bereziki, egungo krisiak erakutsi du hiri-eremuek ahalmen handia eta zeregin erabakigarria dutela susperraldi justu eta ekologiko baten aldeko borrokan.*

Hiriek erantzuteko, berreskuratze eta epe luzerako erresilientzia sortzeko aukera bakarrak eskaintzen dituzte".⁴

Urbanizazio jasangarria funtsezkoa izango da COVID-19 pandemiaren inpaktuetatik hobeto berreskuratze ahalegin globalerako eta mundua GJHak lortzeko eta klima-aldaketari buruzko Parisko Akordioaren helburu handinahiak betetzeko bidean berriro egotea lortzeko. Leheneratze-ahaleginek erronka horiei heldu behar diete komunitateekin eta lurralde-eragileekin elkarriketan garatutako estrategia integratu eta sektore anitzekoekin. Berreskuratze-ahalegin horien barruan, eta nazioarteko eta tokiko hiri-agenden esparruan, hiri-berroneratzea estrategia garrantzitsu gisa sortu da tokiko susperraldi ekonomikoko jardun askorentzat.

COVID-19 pandemiak agerian utzi du, halaber, **espazio publikoa hiri-bizitza osasungarri baterako ezinbesteko hiri-aktibo bat dela**, eta espazio horien berroneratzea funtsezko hiri-estrategia gisa sortu da bizigarritasun handiagoko bizi-ingurune bat sortzeko eta hiri-erresilientzia hobetzeko, **naturan oinarritutako konponbideak erabiliz, urdin-berde sarea bizitza publikoarekin lotuz eta hirietako klima-aldaketa arinduz**.

NBE-Habitaten Hiriak eta Pandemiak: etorkizun bidezkoago, berdeago eta osasungarriago baterantz txostenak dei egiten die hiriei tokiko plangintzan arreta jartzeko eta dentsitate egokiko hiri-forma trinkoak hartzeko, **sektore guztientzako zerbitzuetarako sarbide ekitatiboarekin batera**. Hiri berroneratzea ikuspegi horren funtsezko osagai bat da eta, arrakasta duenean, gutxiegi erabilitako aktiboak berreskura ditzake eta aukerak birbana ditzake, hiri-oparotasuna eta bizi-kalitatea areagotuz. Hiri-berroneratzeak, halaber, egungo joeretara egokituago dauden inguruneak eratzen eta etorkizuneko talken eta tentsioen inpaktua murrizten lagun dezake. Horren froga da hiri-berroneratzeak zer eginkizun bete behar duen etorkizun post-pandemiko bat eratzean, baina baita hiriak trantsizio ekologiko eta digitalen errealitate berrietara egokitzean ere.

5. BERRESKURATZE-FUNTSAK

COVID-19ren ondorioz, zalantzarik gabe, hiriek erronka berriei egin behar diete aurre, eta COVID-19 munduko osasun-krisia den arren, irismen handiko ondorioak ditu hiri-eremuetarako. C40k eta munduko hainbat hiritako alkate ordezkariak liderrei eskatu diete klima-aldaketaren aurrean jarduteko eta COVID-19 pizgarri-funtsak erabiltzeko, susperraldi ekonomiko berdea bultzatzeko. Susperraldi berde eta justua diseinatzera animatu dute, **Akordio Berde Global** (*Global Green New Deal*) berriaren

⁴UN-Habitat (2021). *CITIES and Pandemics: towards a More Just, Green and Healthy Future*.

printzipioetan oinarrituta, energiaren aldetik efizienteak diren eraikinetarako arauak barne hartuta, emisioak murrizteko eta hurrengo hamarkadan isuri globalak erdira murrizteko benetako aukera izateko.

2020ko irailean, EBko Batzordeko presidente Ursula von der Leyen andreak **"Europako Bauhaus Berria"** atera zuen, eraikuntza eta hiri jasangarriak ardatz hartuta. Bertan, Next Generation EU pizgarri-funtsek Europa berritzeko bolada bat jarri zuten abian, eta Batasuna ekonomia zirkularraren lider bihurtu zuten. Europako Bauhaus Berria **ekimen sortzailea eta diziplinartekoa da, etorkizuneko bizimoduak diseinatzeko topagune bat deitzen duena, artearen, kulturaren, gizarteratzearen, zientziaren eta teknologiaren arteko bidegurutzean kokatua. Green Deal – Europa lehen kontinente neutro bihurtzea 2050erako, klimaren ikuspegitik – bizi den lekuetara eramaten du, eta ahalegin kolektiboa eskatzen du etorkizun jasangarria, inklusiboa eta ederra imajinatzeko eta eraikitzeko buruentzat eta arimentzat, Europako Batzordeak baieztatzen duen bezala.**

Euskadin, azken hiru urteotan, lanean aritu gara Hiri Agenda ezartzeko oinarriak ezartzeko, gure lurraldeko eremu kalteberenetan esku hartuz. Esperientzia pilotuekin lortutako esperientziak eta ezagutzak posizio ezin hobean jartzen gaitu Euskadiko lurralde osora hedatutako ekintza-plan bat bultzatzeko, non esku-hartze holistikoak hedatuko diren, baldintza txarrenetan dauden eremuen kalteberatasun-baldintzak lehengoratzeko ahalbidetuko dutenak. **Plan horrek Bultzatu 2050 - Euskadiko Hiri Agendan eta Next Generation EU planean zeharka jasotzen diren ekintzetako asko biltzen ditu.**

Hirirako eskubidea gauzatu ahal izateko hiri-eredu bateranzko trantsizioa ahalbidetuko duten jardunak garatu nahi dira, pertsonak ekintzaren erdigunean jarri eta dauden kapital nagusien balioa berreskuratzen saiatuz: giza kapitala, lurralde-kapitala eta administrazio-kapitala.

Horrek esan nahi du **plangintza-, kudeaketa-, ebaluazio- eta jarraipen-formula berriak** ezarri behar direla, sektore tradizionalenak eraldatzeko eta planteatzen diren ekimenei lotutako jarduera berriak ezartzeko. Ekimen horren bidez, aldi berean, langabeak prestatzeko eta birkualifikatzeko prozesu bat garatu nahi da, jarduerara itzuli ahal izan daitezen prestakuntza/praktika dualeko sistema baten bidez, Lanbide Euskal Enplegu Zerbitzuaren eta proposatzen diren ekimenekin lotutako eragileen inplikazioarekin.

Zeregin horretan berrikuntza funtsezkoa da, **berrikuntza disruptiboa, honako hauetan oinarritua:**

a) **Hurbiltasuna zaintzeko ekipamenduen** aldeko apustua.

b) **Hurbiltasuna** eta elkarrekiko laguntza **sustatuko duten zerbitzu publikoak** sortzearen aldeko apustua egiten duten auzoen hiri-berroneratzeko **jarduketa integralak** zaintza-lanetan.

c) **Gure hiri-inguruneak eta eraikinak** egungo egoerarekin egiaztatu diren behar berrietara **egokitzea eta eraldatzea**.

Horrela, Euskadiko Hiri Agenda bere potentzial guztiarekin inplementatu nahi da, EAEko administrazio publikoen (Eusko Jaurlaritza, foru-aldundiak eta udalak) ekintza bateratu eta koordinatu batean, gizarte-, ekonomia- eta enpresa-arloko eragileekin batera, inor edo leku bat ere atzean uzten ez duten hiriak eta inguruneak lortzeko.

Helburu horiek kontuan hartuta, dagoeneko badaude hiri-berroneratzean oinarritutako zenbait esku-hartze ildo, testuinguruaren berariazko ingurumen-, fisika-, gizarte- eta ekonomia-faktoreen ikuspegi integratzaile batetik. Hona hemen **proiektu horietako batzuk, auzo-eskalatik autonomia-erkidegoko eskalaraino martxan daudenak**:

- **Hiri Kalteberatasunaren Inbentarioa**, hiri-inguruneen bilakaera eta egoera errealak zehazteko eta 2011n egindako lehen azterlan batekiko kalteberatasun-parametroak eguneratzeko, horrela birgaitze-estrategiak definitu eta esku hartzeko lehentasunak ezarri ahal izateko.
- **Euskadiko eraikin-parkean epe luzera esku hartzeko estrategia**, EAEko bizitegi-eraikin guztien birgaitze energetikorako ekintza-plan bat egiteko lehen hurbilketa gisa.
- **Euskadi 2030 Zientzia, Teknologia eta Berrikuntza Plana (ZTBP)**. Plan horren helburua da gaitasun berriak sortzea etorkizun handieneko arlo zientifiko eta teknologikoetan, agente produktiboekin sinergia argiak daudenean eta itzulkin ekonomiko eta sozial handiagoak lortu ahal direnean.
- **OPENGELA** auzoen eskalan esku hartzeko proiektu bat da, hirian esku hartzeko eredu berri bat zabaltzeko asmoa duena. Horren bidez, auzotarrak artatzeko eta haiei laguntzeko hurbiltasun-kudeaketa sustatzen da, herritar guztien behar eta gaitasunetara egokitutako finantzaketa-mekanismoak bilatuz, eta horrekin lortu nahi da auzo klimatikoki neutroak, lagunkoiak, energetikoki autosufizienteak, hurbiltasun-ekipamendu egokiekin, lan-jarduerako eredu berriak eta hurbileko merkataritza bideragarri eta errentagarriak errazteko.

Euskadik antolatutako beste ekimen puntual batzuk ere badaude, hiri-berroneratzea sustatzearekin oso lotuta daudenak. Ekimen horietako batzuk honako hauek dira: hiri-garapen jasangarriaren barruan osasunari edo generoari buruzko gidak sortzea, edo eraikuntzaren eta hiri-plangintzaren testuinguruan energia-efizientziari edo -berrikuntzari buruzko jardunaldiak antolatzea.

Espainiak lehen urratsak eman ditu norabide horretan, Next Generation EU funtsak berreskuratzeko planaren barruan. Plana 2030 Agendan eta Nazio Batuen Garapen Jasangarrirako Helburuetan oinarrituta dago, eta 2021. eta 2023. urteen artean 72.000 milioi euro inguru gauzatzea eta Europako

berreskuratze-funtsen lehentasunak betetzea orientatzen du: inbertsio "berdea" Planaren guztizkoaren % 37 baino gehiago da. Herrialdeak epe luzerako ekonomiari bultzada bat eman nahi dion programa hau jarri du abian, hiri-berroneratzeak eginkizun garrantzitsua baitu.

European, beste herrialde batzuk horrelako berrikuntzak bultzatzeko moduan daude, Next Generation EU funtsei esker. Funts horiei esker, sortu diren aukerak sendotu eta hiri eta metropoli-eremu hobeak eraiki ahal izango dituzte EBko herrialdeek, estrategia jasangarri, sozial eta berdeekin. Garrantzitsua da aipatzea Europako testuinguruan hiriek ibilbide luzea dutela hiri-berroneratzea babesten duten hiri-garapeneko politika integraletan, URBACT programak barne.

Hiria berroneratzen eskarmentua duten **beste herrialde batzuk Frantzia** (Agence Nationale pour l'innovation Urbaine agentziaren bidez) eta **Portugal** dira, ekimen garrantzitsu batekin: Bairros Críticos. Programa nazionala zen, gobernuen esferen artean aliantzak sortu nahi zituen, baina baita gizarte zibileko eragileen artean ere, hiri-eremu behartsu eta oso multietnikoen premiei erantzuteko. Programa estigmatizatutako hiru auzotan aplikatu zen. Auzo horiek oso ezagunak dira, talde behartsuak eta aukera-falta biltzen dituztelako. Esku-hartzeen bidez, hiri-azpiegiturak, oinarrizko zerbitzuak eta programa soziokulturalak hobetu ziren. Portugalen, Next Generation EU funtsetarako aurkeztutako berreskurapen- eta erresilientzia-planak hiru lehentasun ditu, eta horietan etxebizitza soziala/eskuragarria funts guztien ia % 64 jasotzera bideratuta dago.

